

23. *Satureja* L. – saturejka *)

Satureja LINNAEUS Sp. Pl. 567, 1753.

Lit.: Viz u rodu *Acinos*.

Jednoleté, zřídka dvouleté aromatické byliny, žláznatě pýřité až olysalé s ± větvenou lodyhou. Listy čárkovité, čárkovitě kopinaté až kopistovitě, celokrajné. Květy v chudých lichopřeslenech, navzájem oddálených nebo sblížených. Kalich zvonkovitý, mírně dvoupyský, 5cípý; koruna dvoupyská, světle fialová, růžová nebo bílá. Tvrdky vejcovité, hladké. – Asi 30 druhů v mírných a subtropických pásech celého světa. – Entomogam.

1. *Satureja hortensis* L. – saturejka zahradní

Tab. 108/2

Satureja hortensis LINNAEUS Sp. Pl. 658, 1753. – Syn.: *Clinopodium hortense* (L.) O. KUNTZE Rev. Gen. Pl. 525, 1891.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 1117. – Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., no 8771. – BORNMÜLLER Pl. Anatol. Orient., no 652. – SCHULTZ Herb. Norm., ser. n., no 886. – SINTENIS Iter Orient. 1890, no 3252.

Kořen tenký, vretenovitý, větvený. Lodyha přímá, 10–30(–60) cm vys., zelená nebo fialově naběhlá, na bázi dřevnatějící, zpravidla hustě větvená, větve v ostrém úhlu šikmo odstávající. Listy čárkovitě kopinaté, 10–25(–30) mm dl., 2–4 (–7) mm šir., na vrcholu zašpičatělé, k bázi postupně se zužující, ± přisedlé, na obou stranách žláznatě pýřité, na okraji jemně brvitě. Lichopřesleny 2–5květé, tvořící husté až řídkší koncové lichoklasy, květy kratičce stopkaté. Kalich 3–4 mm dl.; koruna 4–7 mm dl., světle fialová, růžová nebo bílá, v ústí často červeně tečkovaná, jen málo přesahující kališní cípy, hor. pysk delší, mělce vykrojený, dolní zaobleně mělce 3laločný; tyčinky z koruny nevyčnívající; podsemeníkový žláznatý

val 4laločný, laloky jen málo zřetelné, celistvé, přední nejdelší, postranní a zadní kratší, stejně vysoké. Tvrdky ca 1,0–1,5 mm dl. VII–VIII(–X). Tf. $2n = 48$ (extra fines)

Pěstována po celém území, většinou na zahrádkách. Užívá se pro obsah silic jako kuchyňské koření a léčivka. Původem z v. Středozemí a Blízkého východu, pěstována hlavně v j. Evropě; v kultuře již od starověku. Občas přechodně zplaňuje na ruderálních místech nebo jako plevel (např. Valec u Karlových Varů, Karlovy Vary-Jelení skok, Těchlovice u Děčína, Brná u Střekova, Litoměřice, Bělá pod Bezdězem, Plzeň-Pod Homolkou, Plzeň-Borovec, Rumburk, Praha-Podbaba, Orlík, Nový Bydžov, Kutná Hora, Brno-Jundrov, Brno-Veverí, Čejč, Pouzdřany, Hranice, Netín, Kojetín, Popice, Nové Město na Moravě, ale i jinde). Pěstuje se z přímého výsevu, sklízí při plném květu. Vyžaduje dobrou zahradní půdu, nejlépe v teplejších chráněných polohách. Zřídka se pěstuje pro stejné účely též polokeř *Satureja montana* L. (subsp. *montana*), rovněž původem ze Středozemí (pouze v nejteplejších polohách).

24. *Acinos* MILL. – pamětník (marulka) **)

Acinos MILLER Gard. Dict. Abr., ed. 4, 1754. – Syn.: *Melissa* L. sect. *Acinos* (MILL.) BENTHAM Labiat. Gen. Spec. 389, 1834. – *Calamintha* MILL. sect. *Acinos* (MILL.) BENTHAM in DC. Prodr. 12:230, 1848. – *Satureja* sect. *Acinos* (MILL.) BRIQ. Lab. Alp. Mar. 445, 1895.

Lit.: SHINNERS L. H. (1962): *Calamintha* (Labiatae) in the southern United States. Sida 1:69–75. – BALL P. W. (1972): Taxonomic and nomenclatural notes on European Labiatae (*Acinos* Miller, *Calamintha* Miller, *Lamium* L., *Satureja* L.). In: HEYWOOD V. H. [red.], *Flora Europaea. Notulae systematicae ad Floram Europaeam spectantes*, no 13. Bot. J. Linn. Soc. 65:342–352. – SOJÁK J. (1972): Nomenklatorické poznámky (Phanerogamae). Čas. Nár. Muz., sect. natur., 140:127–134. – ŠILIC Č. (1974): Conspectus generum *Satureja* L., *Calamintha* Moench, *Micromeria* Benth., *Acinos* Moench et *Clinopodium* L. fl. Jugoslaviae. Glasn. Zem. Muz. Bosni Hercegovini, Prirod. Nauke, ser. n., 13:105–128. – ŠILIC Č. (1979): Monographie der Gattungen *Satureja* L., *Calamintha* Miller, *Micromeria* Benth., *Acinos* Miller und *Clinopodium* L. in der Flora Jugoslaviens. Sarajevo. – SOJÁK J. (1981): Fragmenta phytotaxonomica et nomenclatorica (3.). Čas. Nár. Muz., ser. natur., 150:121–146. – GREUTER W. (1984): *Satureja* L. In: GREUTER W. et RAUS T. [red.], *Med-Checklist Notulae*, 10. Wildenowia 14:299–308. – HUSAIN S. Z. et al. (1990): A micromorphological study of some representative genera in the tribe Saturejeae (Lamiaceae). Bot. J. Linn. Soc. 103:59–80.

*) Zpracoval P. Tomšovic

***) Zpracovala J. Štěpánková

Tab. 108: 1 *Melissa officinalis*, 1a – květ. – 2 *Satureja hortensis*, 2a – květ, 2b – kalich. – 3 *Acinos arvensis* subsp. *arvensis*, 3a – květ, 3b – kalich. – 4 *A. arvensis* subsp. *villosus*, 4a – kalich.

